

μα, καθ' ὃ «οὐδὲν ἀδίκημα καὶ οὐδεμία ποινὴ ἄνευ νόμου», ἀλλ' ἡ ἀνάγκη τῶν πραγμάτων ἐπέβαλεν εἰς τὴν Κυβέρνησιν τὴν ἄνευ ἀναβολῆς ἔναρξιν τῆς λειτουργίας τῶν δικαστηρίων, ἔστω καὶ ἄνευ τῆς ἀναγκαίας νομοθεσίας καὶ τῶν ἀπαραιτήτων νομικῶν.

Τὸ χειρόγραφον τῆς ἀγορεύσεως τοῦ Κλονάρη εἶναι αὐτόγραφον, ἔχει δὲ οὕτω :

ΛΟΓΟΣ ΕΙΣΟΔΙΟΣ*

ἐκφωνηθεὶς τὴν 27 νοεμβρίου, καθ' ἣν ἀνοίξε τὸ Ἀνέκκλητον Κριτήριον

Κύριοι Δικασταί,

Πολλῶν αἰώνων βαρεία καὶ ἀπάνθρωπος τυραννία, καὶ τόσαι καταχρήσεις καὶ πολυεεῖς ἀδικίαι, φυσικαὶ αὐτῆς παρακόλουθοι, ἐταλαιπώρησαν τόσον πικρῶς τοὺς ἀνθρώπους, ὥστε ἄλλαξαν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς, τὴν ὁποίαν κατοικοῦμεν. Τὰ ἀπερίγραπτα ἐκεῖνα κακὰ ἐγέννησαν τὴν ἀπηλπισμένην ἐπανάστασιν καὶ τὸν ἐξολοθρευτικὸν πόλεμον, τοῦ ὁποίου τὰς πολυωδύνους περιόδους καὶ πολυμόρφους τροπὰς εἶναι πικρὸν νὰ ἀνακαλῇ τις εἰς τὴν μνήμην. Ὅλοι οἱ βαρεῖς ἐκεῖνοι ἀγῶνες καὶ αἱ βαρύτεραι αὐτῶν θυσίαι σκοπὸν κύριον εἶχαν τὴν ἐπανόρθωσιν ἢ θεραπείαν τῶν παντοίων ἀδικιῶν, αἵτινες κατέθλιβαν τὴν πολυπαθῆ πατρίδα μας.

Ἄλλ' ὅσον αἱ ἐπιθυμίαι τοῦ ἔθνους ἐπεκαλοῦντο ἀνυπομόνως τῆς πολυποθήτου δικαιοσύνης τὴν ἐπιφάνειαν, τόσον αἱ δυστυχεῖς τοῦ πολέμου περιστάσεις καὶ ἡ ἀταξία, ἣτις παρακολουθεῖ τὰς ἐπαναστάσεις, ὥς ἡ σκιά τὰ σώματα, ἀνέκοπταν τὰ βήματά της. Αἱ Συνελεύσεις τοῦ Ἀστρούς, τῆς Ἐπιδαύρου, τῆς Τροιζήνος διέταξαν ῥητῶς τῶν δικαστηρίων τὴν σύστησιν ἢ πρώτη μάλιστα ἐσύνταξε καὶ σύντομον συλλογὴν ποινικῶν νόμων. Ἡ δὲ Κυβέρνησις ἔσπευσε πρὸ καιροῦ νὰ ἐτοιμάσῃ ἐγκληματικὴν διαδικασίαν. Ὅμως μ' ὅλην τὴν θερμὴν προθυμίαν, ποῖος ἐδύνατο νὰ νικήσῃ τὴν ἀκαταμάχητον ἀνάγκην; ποῖος εἶχεν ἀρκετὴν δύναμιν νὰ σταματήσῃ τὸν βίαιον χείμαρρον τῶν συνεχῶν καὶ πολυαρίθμων ἐναντίων, τὰ ὁποῖα διεδέχοντο ἀδιακόπως ἐν τῷ ἄλλῳ;

Ἄλλ' αἱ πολυχρόνιοι τοῦ ἔθνους εὐχαὶ πληροῦνται τέλος καὶ ὁ εὐρύχωρος τῆς δικαιοσύνης ναὸς ἀνοίγεται σήμερον. Εὐτυχεῖς δὲ οἰωνοὶ εἰρηνικῆς ἀπολαύσεως τῶν καρπῶν τῶν ἀγώνων μας ὑπόσχονται νὰ τὴν συνοδεύσουν εἰς τὸν δρόμον της, καὶ προμηνύουν τὴν ἀμετάσειστον στερέωσιν της.

Διωρισμένοι πρῶτοι τοῦ ἔθνους δικασταί, αἰσθάνεσθε βέβαια καὶ τὸν ὑψηλὸν βαθμόν, μὲ τὸν ὁποῖον ἡ Κυβέρνησις σᾶς ἐτίμησε, καὶ τὴν βαρεῖαν εὐθύνην, τὴν ὁποίαν

* Ἀπόκειται εἰς τὰ Γενικά Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους.

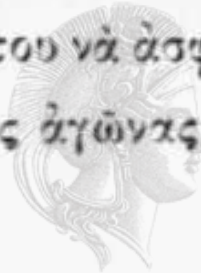
ἀνεδέχθητε καὶ πρὸς τὴν κοινωνίαν γενικῶς καὶ πρὸς τοὺς πολίτας μερικώτερον. Καθεῖς σας γνωρίζει, πόσον ἡ δικαιοσύνη εἶναι κυρία βάσις τῆς κοινωνίας ταύτης· χωρὶς νόμους δικαίους καὶ τὴν ἀναγκαίαν αὐτῶν ἰσχὺν εἶναι ἀδύνατον νὰ εἰσαχθῇ τάξις· χωρὶς εὐταξίαν ἡ διοίκησις καταντᾷ χάος ἄκοσμον· καὶ χωρὶς διοίκησιν ποτὲ Κυβερνήσις οὔτε ἔλαθεν, οὔτε νὰ λάβῃ δύναται πόρους πρὸς ὑπαρξίν της· τότε αἱ μερικαὶ τῶν πολιτῶν καταστάσεις συμπίπτουν καὶ συναφανίζονται μὲ τὴν κοινὴν οἰκονομίαν. Ἐν συντόμῳ, ὅπου δὲν εἶναι δικαιοσύνη, ἢ δὲν ὑπάρχουν νόμοι, ἢ καταφρονοῦνται ἀνίσχυροι· ὅπου δὲ λείψῃ ἡ ἰσχὺς τῶν νόμων, ἐκεῖ οἱ θεσμοὶ τῆς κοινωνίας λύονται, καὶ τοὺς διαδέχονται πλεονεξίαι, σχίσματα, καὶ τέλος πολιτικοὶ σπασμοί, πρόδρομοι τοῦ θανάτου τοῦ πολιτικοῦ σώματος.

Ὑμέτερον ἔργον εἶναι, Κύριοι, νὰ καταστήσητε διὰ τῆς ἀγρύπνου δικαιοσύνης σας τοὺς νόμους ἀγαπητούς, καὶ νὰ ἐμπνεύσητε τὴν ἐκουσίαν εἰς αὐτοὺς ὑπακοὴν τῶν πολιτῶν. Ὑμέτερον ἔργον εἶναι νὰ συντρέξῃτε τὴν στερέωσιν τῆς εὐταξίας, καὶ διὰ ταύτης νὰ ὑποστηρίξῃτε τὴν ἐσωτερικὴν τῆς Κυβερνήσεως διοίκησιν. Ἀσφαλισθέντες ἅπας οἱ ἄνθρωποι ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς ἐπιεικείας, θὰ λησμονήσουν τὰ παρελθόντα δεινά, καὶ βέβαιοι, ὅτι δίκαιοι νόμοι ἐπαγρυπνοῦν διὰ τὴν ἡσυχίαν καὶ εὐτυχίαν των, θὰ κοιμίσουν τὰ ἕως τώρα πάθη των, διὰ νὰ στρέψῃ ἕκαστος τὴν προσοχὴν καὶ τὴν δραστηριότητά του εἰς τὰ οἰκεῖα του ἔργα, τὰ ὅποια μόνον ὑπόσχονται καὶ τὰς μερικὰς καταστάσεις ν' ἀνορθώσουν, καὶ τὴν δημοσίαν οἰκονομίαν νὰ βελτιώσουν.

Τότε γενναία ἄμιλλα θὰ ἀναζωπυρήσῃ τὰς τέχνας καὶ τὴν βιομηχανίαν· τότε τὸ ἐμπόριον, ἀναλαμβάνον, θὰ ἐπαναφέρει τὴν ἐμπιστοσύνην καὶ τὰς σχέσεις ἡμῶν μετὰ τῶν ξένων, καὶ θὰ παραθαρρύνει καὶ τὰς ἰδιαιτέρας καὶ τὰς κοινὰς ἐπιχειρήσεις· τότε ὠφέλιμα ἔργα θὰ στολίσουν τὴν πατρίδα, καὶ θὰ τὴν πλύνουν ἀπὸ τὰς ἀδίκους τῶν ἐχθρῶν συκοφαντίας. Τοιαῦτα ἀποτελέσματα ἀναμένει ἡ Κυβέρνησις ἀπὸ τὰς δικαίας καὶ συνετὰς ἐργασίας σας.

Καὶ αὐτὰ δὲ τὰ πράγματα φαίνονται νὰ συντρέχουν ἰσχυρῶς εἰς τὸ νὰ σᾶς ἐξωμαλίσουν μέγιστον μέρος τῶν δυσκολιῶν, ὅσας ἐμέλλετε ν' ἀπαντήσετε εἰς τὸν δρόμον τῶν ἔργων σας. Ἐν τῷ μέσῳ τῶν μακρῶν ἀνωμαλιῶν τῆς Ἐπαναστάσεως, ποῖα ἀπὸ τὰς καθεστώσας ἀρχὰς ἤμποροῦσε νὰ μείνῃ ἀνύποπτος; ποῖα ἐδύνατο νὰ παρακλίνῃ τῆς διαβολῆς τὰ ἐπικίνδυνα βέλη; οἱ δυστυχεῖς μάλιστα, ὀκνοῦντες ἢ μὴ δυνάμενοι ν' ἀναβοῦν εἰς τὰς ἀληθινὰς αἰτίαις τῶν κοινῶν συμφορῶν, προερχομένων ἀπὸ τὰς περιστάσεις, κλίνουν εὐχερῶς νὰ τὰς προστρίβουν εἰς ὅσους ὁ βαθμὸς ἐπισύρει φυσικὰ τὸν φθόνον. Τὰ δικαστήρια μόνον ἀπέφυγαν εὐτυχῶς τὴν κοινὴν ταύτην πικρίαν· ἀκόμη καὶ σήμερον νομίζονται γενικῶς μόνον ἄσυλα, ἱκανὰ καὶ τὰ παρελθόντα δυστυχήματα νὰ θεραπεύσουν, καὶ τὴν μέλλουσαν τύχην ἐκάστου νὰ ἀσφαλίσουν.

Ἄν καὶ ἄλλαι ἀρχαὶ ἀναγκάζονται νὰ συστήσουν μὲ μακροὺς ἀγῶνας τὴν κοι-

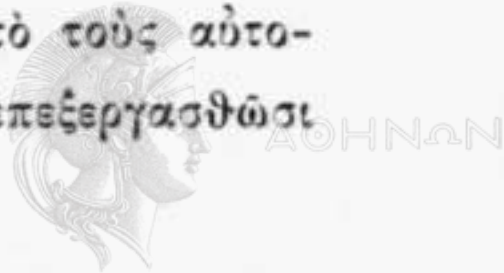

νήν ὑπόληψιν, σεις τὴν εὐρίσκετε πρόχειρον καὶ ἐτοίμην. Ἡ ὑπόληψις αὕτη εἶναι ἡ παρηγορία τοῦ πολλὰ παθόντος λαοῦ τῆς Ἑλλάδος, καὶ θὰ συνεισφέρει δραστηρίως εἰς τὸ νὰ ἀνακουφίσῃ τὴν Κυβέρνησιν ἀπὸ τὰ πολλὰ βάρη, τὰ ὅποια τὴν καταθλίβουν καθ' ἡμέραν. Θὰ ἀγωνισθῇτε βέβαια νὰ τὴν αὐξήσῃτε διὰ τῆς ἀκαμάτου ἐπιμελείας σας. Προσέχετε μάλιστα νὰ μὴ τὴν ἐλαττώσῃτε. Ἀνίσως καὶ τὰ δικαστήρια ὀλισθήσουν εἰς ἐκείνην τὴν ἀφημίαν, ἡ κοινωνία μένει πλέον χωρὶς ἰσχυρὸν ἐλατήριον· τότε τὸ πολιτικὸν σῶμα πρέπει νὰ λογίζεται εἰς βαρεῖαν ἀσθένειαν· τότε αἱ εὐχαί, αἵτινες σὰς συνοδεύουν εἰς τὰς δικαστικὰς καθέδρας σας, μεταβάλλονται δικαίως εἰς ἐναντία αἰσθήματα. Ἐνθυμεῖσθε πάντοτε, ὅτι ὅσον σημαντικώτερα εἶναι τὰ ἐμπιστευθέντα ἔργα, τόσον βαρύτερον λόγον χρεωστοῦμεν νὰ δώσωμεν δι' αὐτά.

Ἐπειτα ἂν εὐτυχεῖς εὐκολίαι σὰς ἀνοίγουν ἐδῶθεν τὸν δρόμον, βλέπω ὅμως ἐκεῖθεν καὶ σκοπέλους ἐπικινδύνους· φοβερώτατος δὲ πάντων εἶναι ἡ ἔλλειψις ποινικῶν νόμων· ἂν ἐξαιρέσωμεν ὀλίγους κανόνες, περιεχομένους εἰς τὸ ἐγκληματικὸν ἀπάνθισμα, εἰς τὰ λοιπὰ ἔχετε νὰ βαδίσῃτε χωρὶς νόμους, ἢ μᾶλλον ἔχετε ν' ἀκολουθήσῃτε τὴν γνώμην σας ὡς νόμον· με' ἄλλους λόγους, οἱ ἄνθρωποι θὰ ἀρπάξουν τὴν παντοκράτορα ἐξουσίαν τοῦ νόμου, καὶ οἱ δικασταὶ θὰ γένετε καὶ νομοθέται. Πόσον ἀσυμβίβαστος εἶναι ἡ δικαστικὴ ἀρχὴ με' τὴν νομοθετικὴν δύναμιν, εἶναι ὁμολογούμενον· τοῦλάχιστον ὁσάκις οἱ ἄνθρωποι ἐδοκίμασαν νὰ τὰς ἐνώσουν εἰς τὸ αὐτὸ πρόσωπον, ἐγέννησαν φρικτὰς ἀδικίας, αἵτινες ἐξέπληξαν τὸν κόσμον.

Καὶ ὑπομονή, ἂν ὁ κίνδυνος τῆς αὐθαιρεσίας ἐφοβέριζε τὰς πολιτικὰς κρίσεις· ὅσον πολύτιμος καὶ ἂν ᾔῃαι ἡ ἀπόδοσις τῶν οἰκείων ἐκάστου πραγμάτων, ἀλλὰ ποίαν σύγκρισιν ἔχει με' τὰ ἐγκληματικά, ὅπου εἶναι λόγος περὶ τιμῆς καὶ ζωῆς τῶν πολιτῶν; Εἰς ταῦτα καὶ οἱ ἀπλοὶ τύποι νομίζονται ἄγγελοι φύλακες τῶν δικαζομένων· ἡ βαρύτης τῶν ἐξόδων, αἱ ἀργοπορίαι τῆς διαδικασίας, τῆς δικαιοσύνης αὐτῆς αἱ ἀνησυχίαι εἶναι ἡ τιμὴ, δι' ἧς ἀγοράζομεν τὰ δύο ἐκεῖνα ἀτίμωτα ἀγαθὰ μας. Ὅταν λοιπὸν ταῦτα ἀφρεθοῦν ἐγκαταλειμένα εἰς τὴν αὐθαίρετον διάκρισιν τῶν ἀνθρώπων καὶ ὅχι τοῦ νόμου, πόσον μέγας δὲν εἶναι ὁ κίνδυνος διὰ τοὺς δικαζομένους! πόσον βαρεῖα δὲν γίνεται ἡ εὐθόνη διὰ τοὺς δικαστάς! Ὅσον ἐπισεικéis καὶ ἂν ᾔῃαι αἱ ἀποφάσεις των, δύναται καθεὶς νὰ τὰς ὑποπτέυσῃ ἢ καὶ νὰ τὰς κατηγορήσῃ ὡς ἀδίκους, ὡς μὴ γενομένας κατὰ νόμον.

Ἀλλὰ διατὶ οἱ νόμοι οὗτοι νὰ μὴν ὑπάρχουν συντεταγμένοι; Τοῦτο τὸ ἐρώτημα βλέπω πρόχειρον εἰς πολλῶν τὸ στόμα. Ναί, ἀλλ' αἱ καλαὶ νομοθεσίαι δὲν αὐτοσχεδιάζονται εἰς ὀλίγων μηνῶν διάστημα· τὰ ἀθάνατα τῆς εὐνομίας μνημεῖα, καυχήματα ὀλίγων εὐτυχῶν ἐθνῶν, εἶναι ἔργα χρόνων μακρῶν, καὶ ἐνίοτε αἰώνων ὀλοκλήρων. Ἴσως ἡ αὐθαιρεσία δὲν εἶναι περισσότερον ἐπικίνδυνος ἀπὸ τοὺς αὐτοσχεδίους νόμους, ὅσους δὲν ὠριμάσῃ ἡ ἀκάματος μελέτη, καὶ δὲν ἐπεξεργασθῶσι

φωτισμένοι και πλήρεις συζητήσεις. Ἡ Κυβέρνησις, ἥτις ἐπρονόησεν ἐγκαίρως νὰ συντάξῃ ἐγκληματικὴν διαδικασίαν, δὲν θὰ ἀργοπορήτῃ, μὴν ἀμφιδάλλετε, νὰ ἀπαρτίσῃ τὸ ἔργον τῆς μὲ τὸ συμπλήρωμα τῶν ποινικῶν νόμων.

Ἄλλ' ἐν τοσοῦτῳ ποία δύναται νὰ ᾔναι ἡ θεραπεία τοῦ προκειμένου ἐλλείματος, ὅπου σιωπᾷ ὁ νόμος, ἡ νομολογία ἀντικατασταίνει τὴν ἐπισείκειαν, τῆς ὁποίας τοὺς κανόνες ἡ καλὴ συνειδήσις ἀποκαλύπτει εἰς τοὺς δικαίους ἄνδρας. Κατὰ πρῶτην μάλιστα πρόσοψιν ἡ ἐπισείκεια αὕτη, ἥτις εἶναι ὁ φυσικὸς νόμος, ὑποφαίνει πολλὰ καὶ ἐπαγωγὰ θέληγητρα, καὶ ὁ ἀπλοὺς ἄνθρωπος κινδυνεύει νὰ τὴν προτιμήσῃ ἀπ' αὐτὸν τὸν θετὸν νόμον. Ἄλλ' ὅταν συλλογισθῇ ὠρίμως, πόσον διαφέρουν αἱ γνώμαι τοῦ ἑνὸς ἀπὸ τοῦ ἄλλου, καὶ πόσον ἀβέβαιοι καὶ ἀκροσφαλεῖς εἶναι αἱ ἀνθρώπιναι κρίσεις, ὡςάκις μάλιστα παρειαχωρήσουν αἱ κλίσεις, αἱ ἀντιπάθειαι, καὶ γενικῶς τὰ πάθη, τρέμει ἐνθυμούμενος, ὅτι ἡ αὐθαιρεσία πολλάκις μεταμορφώνει τὸ δίκαιον εἰς ἄδικον καὶ τὸ ἐναντίον. Ταῦτα ἔχων πρὸ ὀφθαλμῶν ὁ Βάκων ἔλεγεν, ὅτι ἄριστος νόμος εἶναι, ὅποιος ἀφίνει ὀλιγωτέραν χώραν εἰς τὴν αὐθαιρεσίαν, καὶ ἄριστος δικαστής, ὅποιος καταφεύγει ὀλιγώτερον εἰς αὐτήν.

Ὅσακις λοιπὸν ἡ σιωπὴ τοῦ νόμου μᾶς ἐγκαταλείπει εἰς μόνας τὰς ἐμπνεύσεις τῆς συνειδήσεως καὶ τοῦ ὀρθοῦ λόγου, ἡ φρόνησις μᾶς παραγγέλλει νὰ μὴν ἐμπιστευώμεθα εἰς ἑαυτοὺς μόνους, ἀλλὰ νὰ προστρέχωμεν καὶ εἰς ὅσα βοηθήματα δύναται νὰ φωτίσουν τὴν κρίσιν μας· χρεωστοῦμεν πρὸ πάντων νὰ συμβουλευώμεθα τὰ φῶτα τῶν ἐπισήμων νομοδιδασκάλων, καὶ τὸν γραπτὸν λόγον τῶν καλητέρων νομοθεσιῶν, ὅσαι μάλιστα συμφωνοῦν περισσότερον μὲ τὸ πνεῦμα τῶν ὀλίγων ἄλλ' ἰδίων μας νόμων.

Ἡ δημοσία συνηγορία, τὴν ὁποίαν ὠνόμασαν δορυφόρον πιστὸν τῆς κοινωνίας, ἀγρυπνοῦντα τὴν τακτικὴν τῆς δικαιοσύνης διοίκησιν, θὰ συνεισφέρῃ κατὰ τὸ οἰκεῖον καὶ δυνατόν μέρος, εἰς ἀναπλήρωσιν τοῦ προκειμένου τῶν νόμων ἐλλείματος. Περιβεβλημένη ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἐπικρατείας, χρεωστεῖ βέβαια νὰ μιμῇται τὴν εὐμένειαν τῶν αἰσθημάτων αὐτοῦ, καὶ τὴν πραότητα τοῦ χαρακτῆρος του. Δύο ἐτῶν σῶφρων καὶ συγκεκριμένη Κυβέρνησις τῆς Α. Ε. εἶναι μαρτυρία αὐτῶν ἀναντίρρητος. Ἡ δημοσία συνηγορία, ἀντὶ νὰ καταφύγῃ εἰς ματαίους κρότους λόγων περιττῶν διὰ ν' ἀποδείξῃ ὅσα τὰ πράγματα αὐτὰ ἐβεβαίωσαν, συγχαίρεται ἑαυτήν, ὅτι ἔχει πρὸ ὀφθαλμῶν τοιοῦτον ἡμερότητος καὶ ἐπεικειᾶς πρωτότυπον.

Ἐπεὶ καὶ αὐτὰ τὰ καθήκοντά της τί ἄλλο τῆς ὑπαγορεύουν εἰμὴ νὰ παρέχῃ χεῖρα βοηθείας εἰς τὰ ἀδύνατα τῆς κοινωνίας μέλη, ὅταν ὁ νόμος ἔθεσεν ὑπὸ τὴν ἰδιαιτέραν προστασίαν της, καὶ νὰ ὑπερασπίζηται τὴν συντήρησιν τῆς κοινῆς εὐταξίας; ἔρχομαι μάλιστα εἰς τὸ κυριώτερον ἔργον της, τὴν καταδίωξιν τῶν ἐγκλημάτων. Ποία εἶναι ἄρά γε τὰ χρέη, ὅσα ὁ νόμος τῆς ἐπιβάλλει διὰ ταῦτα; Ὡς προ-

ὀλεπτική σωφρονίστρια, χρεώσται νὰ μετριάξῃ καὶ νὰ συγκερνή τὴν ἀγριότητα καὶ μανίαν τῶν μερικῶν παθῶν, καὶ ἀπὸ μὲν τὸ ἐν μέρος νὰ προφυλάττῃ τὴν πολιτείαν ἀπὸ τὰ ἄτομα καὶ τοὺς κινδύνους τῶν μερικῶν ἐγκαλέσεων, αἵτινες πλημμυρήσασαι τὰς παλαιὰς δημοκρατίας, ἐγέννησαν τοὺς πολυπληθεῖς ἐκείνους συκοφάντας, μάστιγας φοβεράς τῶν ἐπισήμων, τῶν τιμίων καὶ τῶν εὐκαταστάτων πολιτῶν· ἀπὸ δὲ τὸ ἄλλο, καταδιώκουσα τὰ ἐγκλήματα εἰς προφύλαξιν τῆς κοινωνίας ἀπὸ τὴν ὀλεθρίαν ἐπήρειάν των, δὲν διψᾷ ἐκδίκησιν, ἀλλ' ἀγωνίζεται νὰ τὰ περιστείλῃ διὰ τοῦ παραδείγματος. Κρίσεις ταχεῖαι καὶ δίκαιαι, ποιναὶ μέτριοι καὶ ἀνάλογοι μὲ τὴν βλάβην τοῦ κακοῦ, ταῦτα εἶναι ὁ ἰσχυρώτατος χαλινὸς τῶν ἐγκλημάτων.